

Måske for lette. I bevægelsen væk fra de ideologikritiske studier af myter i 1950erne går der måske en fornemmelse for det politiske og det sociologiske i tegn tabt - det usagt marxistiske (som jo dog er en form for opfattelse af politik og sociologi), der holdt tanken tæt til jorden i *Mytologier* og *Litteraturens Nulpunkt* er væk i det senere værk (og som ud fra fx min interesse for det *politiske* i tegn er et vigtigt komponent i Barthes' bedste skrifter) syntes senere at blive forladt til fordel for et fokus på den selvreferentielle tekst og erotikkens univers. Kommentarerne om den historiske udvikling i skriften og dens produktion i et relativt tidligt essay som 'Forfattere og Skribenter' syntes at ligge snublende nær Bourdieus senere studier af det, som han provokerende kaldte 'de symbolske produktionsmidler', men denne vinkel, og denne sans for det politiske, syntes tabt i Barthes' senere essays.

Der er således langt fra den Barthes, som Meiner i indledningen citerer (fra *Litteraturens Nulpunkt*), for synspunktet "det er, når historien fornægtes, at den er mest umiskendeligt på færde", til den Barthes, der i slutningen af 1970erne afviser læsninger, der indplacerer en tekst efter en forestilling om dens herkomst, og i stedet insisterer på, at teksten læses "uden faderens inskription" (s. 264). Tilgangen er heller ikke i samfundsvidenskaberne uden merit, men mit eget svar til spørgsmålet, om hvorvidt intertekstualitets-begrebet alene

praktisk kan erstatte forestillingen om en historisk kontekst må være, at det tror jeg ikke.

Ikke desto mindre: Efter at have læst 'Forfatterens død og andre essays' er det svært for mig at forestille mig en læser, der ikke som jeg vil sidde tilbage med en masse nye indsigter i glæden ved at læse, og visheden om, at det i hvert fald er en fornøjelse at læse Barthes.

Rasmus Kleis Nielsen

Albert Speer

Albert Speer: Erindringer - Erindringer 1933-1945. Schönberg, 2003, 392 s., 149 kr.

Albert Speers erindringer er for nylig blevet genudgivet. I Tyskland er Albert Speer et navn, alle kender, men det gælder næppe i Danmark. Speer var den unge arkitekt, der hurtigt avancerede i Hitlers hof og nåede et professionelt klimaks, da han i februar 1942 blev udnævnt til rustningsminister. Det er blevet diskuteret, om han i perioder i krigens sidste halvdel skulle have været Det Tredje Riges næstvigtigste mand. Under Nürnbergprocessen sagde han - hvad der normalt ikke var tonen under afhøringerne - »Hvis Hitler havde haft venner, ville jeg have været hans ven« (s. 347).

Speer beskriver i bogen forløbet fra opvæksten i Mannheims højere borgerskab til det store sammenbrud og Nürnbergprocessen i 1946. De

lidt mere end fyrré ár dækker ikke hele hans liv, men er et tilbageblik på et stykke verdenshistorie, sådan som det så ud fra det vakuum, fængslet i Spandau gav ham. Erindringerne er kolde. Præget af afstand og blottet for umiddelbarhed. Intetsteds føler man Speers begejstring eller glæde ved små eller store ting. Hans børn er for eksempel overhovedet ikke beskrevet, og hans kone får kun overfladisk plads i forbindelse med giftemål eller Speers bevægelser gennem karrieren. Alligevel skinner en vis personlig stemme igennem her og der. Speer husker detaljer fra barndommen og ungdommen, og selv om de ikke iklædes en særlig passioneret sprogdragt, bliver de hængende, efter bogen er færdig. Speer selv som fortællerskikkelse træder tydeligere frem i rollen som iagttager f.eks. af intrigerne omkring Hitler, mellem ministre, generaler, partifolk osv. Det bliver hurtigt interessant som nøgle til at forstå hvordan Det Tredje Rige blev regeret. Samtidig lader Speers intelligente iagttagelser, de nøgterne forklaringer af magtforhold og de præcise registreringer af krigens udvikling en særlig mistanke stige op til overfladen. Speers »stil«, hans nøgterne, næsten høflige redegørelser og hans deskriptive forkærlighed, tjener de et formål? Han forklejner ikke sagens alvor - hele katastrofens gru og hans ansvar som del af ledelsen - men nogle dybere overvejelser over sine konkrete forbrydelser har ikke fundet vej til hans erindringer. De er ikke

konfessionelle, og man spørger sig selv: tjener de et andet formål? Her er vi ved sagens kerne. Albert Speer blev dømt til 20 års fængsel (nogle, den russiske chefanklager f.eks., krævede dødsstraf) bl.a. for sin medvirken ved organisering af tvangsarbejde for krigs- og KZ-fanger. Speer var ikke bare gæst ved katastrofens bord, han havde embeder, der involverede ham direkte. Og han var effektiv. Det lykkedes ham, trods de krigsbetingede problemer med infrastruktur og ressourcer, ved diktatoriske indgreb at bringe industrien og produktionen af krigsmateriel til et fantastisk ydelsesniveau. Hans resultater var så bemærkelsesværdige, at han i Nürnberg blev beskyldt for gennem sit embede at have forlænget verdenskrigen med næsten to år. Den tanke enhver læser derfor får, er derfor spørgsmålet om Speers karakter, hans troværdighed og placering i historien.

Derom strides man selvfølgelig, men særlig i øjeblikket. Når Schönberg trykker bogen på dette tidspunkt, kan det hænge sammen med, at den har været genstand for en bølge af forskning i slutningen af halvfemserne. Joachim Fest, der hjalp Speer med den oprindelige udgivelse, skrev for et par år siden sin mange hundrede siders »The Final Verdict«. Titlen refererer foruden det fatale ved Speers skæbne til den forudgående litteratur om ham. Forinden havde Gitta Sereny forfattet »Albert Speer - His Battle With Truth« og kort derefter (med vilje forsinket) havde Dan Van

Der Vat skrevet »The Good Nazi - The Life and Lies of Albert Speer«. Disse to bøger udgør et fint grundlag for diskussion som eksempler på receptionen af Speers erindringer. Serenys bog er meget grundig og lang. Over 750 sider skriver hun sig igennem Speers liv og forhold til andre mennesker, til historien, til Holocaust m.m. Genstanden for hendes interesse er det væsen og den psykologi, der gennemlevede Albert Speers historie - ikke den næsten mytiske figur, som navnet Speer (i Tyskland) inkarnerer. Når hun til slut forklarer hans livs store bedrag er det ikke for at dømme ham eller fordømme ham påny, men med lige dele menneskelig finfølelse og ædruelig dømmekraft; Speer var ikke, som hævdet under processen, uvidende om jødernes planlagte endeligt, men levede på en slags livsløgn og nødvendig fortrængning. Hun undgår på den måde at reproducere forestillingen om ham som enten løgner eller eneste angrende topnazist. I stedet prøver hun at dekonstruere hans faustiske skæbne for at søge »sandheden« om mennesket Speer.

For nogle er denne fremgangsmåde dog alt for blåøjet. Det er den eksempelvis for Van Der Vat. Han kritiserer Serenys subjektivitet og kontakt med Speer som udslagsgivende for, hvad han ser som en vurdering af Speer på Speers egne præmisser. Hans vinkel og interesse er under alle omstændigheder en hel anden. Van Der Vat vil afsløre Speer. Som folkeforfører i

erindringerne og som dygtigt manipulerende løgner i Nürnberg. Hans stil er bidsk og ofte konkluderer han skarpt og hurtigt uden Serenys gedigne ro og psykologiske overblik. Han kritiserer ikke bare Speers medvirken ved tvangsarbejdet, men også et hav af små og store punkter. I virkeligheden står Sereny og Van Der Vat nu godt til hinanden. Speer var rent faktisk i centrum for en af verdenshistoriens største katastrofer og hans rolle og hans ansvar hæver hans private person op på et historisk plan hvor hans navn får en anden og større betydning. En distanceret granskning og kritik af regimets hovedfigurer er bestemt på sin plads. Til gengæld gør man måske mennesket Albert Speer uret ved at reducere ham til en politisk figur og et slags symbol. Ved at stilisere ham som skruppelløs topnazist overser man hans udvikling i og efter fængslet, hans kamp med sig selv og samvittigheden, og forbryder sig dermed måske selv mod det menneskelige: altid at agte på ikke at reducere andre mennesker.

Erindringsbogen er interessant som kilde til et stykke moderne bevidsthed (bl.a. advarer Speer mod modernitetens tekniske muligheder) og tankevækkende som anledning til påny at analysere det tyvende århundredes måske uhyrligste historie. Nogle afsnit af bogen er udeladt af den danske udgave. Det gælder f.eks. detaljer omkring de arkitektoniske planer for den fremtidige verdenshovedstad »Germania« (Berlin), men

det rykker ikke afgørende ved bogens indhold.

Oversættelsen, som er bibeholdt i den oprindelige form fra 1969, gengiver Speers ikke særlig litterære, men nøgterne og ind i mellem elegante tyske sprog.

Rasmus A.F. Quistgaard

Ockham som filosofihistorisk gestalt

Volker Leppin: Wilhelm von Ockham. Gelehrter, Streiter, Bettelmönch. Wissenschaftliche Buchgesellschaft 2003, 309 s.

I serien "Gestalten des Mittelalters und der Renaissance" i det tyske Videnskabelige Bogsekselskabs regi er i 2003 udkommet en meget læseværdig biografi om den middelalderlige tænker Wilhelm af Ockham (ca. 1285-1347). Forfatteren, Volker Leppin, har tidligere leveret flere bidrag til udforskningen og formidlingen af Ockhams værk og tænkning bl.a. bogen *Geglaubte Wahrheit. Das Theologieverständnis Wilhelms von Ockham* samt Wilhelm von Ockham, *Texte zu Theologie und Ethik*. I den foreliggende biografi formidles den nyere Ockhamforskningens indsigter. Karakteristisk for denne er ifølge forfatteren et stigende beredskab til at se Ockham i historisk kontekst. Resultatet af denne 'kontekstualisering' er på en gang et mere helstøbt billede af Ockham samt en relativering af hans betydning for filosofi- og teolo-

gihistorien, som næppe bør overvurderes: Fra 16. til 19. århundrede var Ockham stort set en glemte tænker. Leppin præciserer Ockhams hovedindsats: Teologien var den "røde tråd i hans værk og i hans liv" (s. 2). Med dette udgangspunkt tegner der sig unægtelig et noget andet billede af Ockham, end det, som findes i den gængse filosofihistorisk skrivning, hvor Ockham reduceres til en eksponent for 'nominalismen' og til faderen til 'Ockhams rægekniiv'. Ockham bliver nu netop til en middelalderlig 'gestalt', hvis tænkning især må ses i lyset af de vidt forskellige institutioner (universitet, klosteskole, pavehof, kejserhof) i det middelalderlige samfund, som han kom i berøring med i løbet af sit ret bevægede liv. Således indeholder Leppins bog ud over en fremstilling af Ockhams tænkning også en fyldig historisk baggrundsinformation. Det er en af Leppins generelle pointer, at skolastisk filosofi ikke kan blive rigtigt forståelig, hvis man ikke tager højde for det 'intellektuelle miljø', som den er opstået i.

Den del af Ockhams liv, som vi kender til, er knyttet til fire byer: Oxford, London, Avignon og München. I Oxford studerede Ockham teologi på universitetet, mens han som franciskaner sikkert har gennemgået det propædeutiske artes-studium (som først og fremmest bestod i faget logik) i en af ordenens egne skoler. Som afslutning på det ni år lange teologistudium skulle den studerende selv afholde forelæsninger over Petrus